

Araştırma Tasarımı

Yaşar Tonta

H.Ü. Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü

tonta@hacettepe.edu.tr

<http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/tonta.html>

Not

- ➔ Bu slaytlarda yer alan bilgiler BBY 207 Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri dersi için hazırlanmıştır. Slaytlarda atıf yapılan kaynakların okuma listesinde tam bibliyografik bilgileri verilmektedir. Bazı kaynaklardan (özellikle Babbie, Karasar, Schutt, Kaptan) daha yoğun olarak yararlanılmıştır. Tüm alıntılar için spesifik olarak her zaman kaynak gösterilmemiştir.

Plan

- Araştırmanın başlangıcı
- Araştırmanın amaçları
- Analiz birimleri
- Araştırma önerisi

Araştırma Tasarımı

- ➔ **Bilim: Gerçeği bulma girişimi**
- ➔ **Araştırma tasarımı**
  - bilimsel araştırmanın planlanması
  - araştırma sorusunu yanıtlamak için bir stratejinin tasarlanması
- ➔ **Araştırma tasarımının iki temel özelliği:**
  - Mümkün olduğu kadar açık bir biçimde araştırılacak sorunun tanımlanması
  - Araştırma için en iyi yolun/yöntemin ne olduğuna karar verilmesi
- ➔ **İyi tanımlanmış bir soru yanıtını da içinde barındırır**
- ➔ **Bilimsel araştırma = Gözlem yapmak ve gözlediğini yorumlamak**

Araştırma Soruları

Kötü

- ☞ Ölüm cezası doğru mudur?
(ampirik olarak test edilemez;
bilimsel değil)
- ☞ Alkol ve ilaç bağımlılığının
tedavisi (genel; araştırma sorusu
değil)
- ☞ Ölüm cezası ve ırksal ayırım
(değişkenler verilmiş; araştırma
sorusu değil)
- ☞ Kentsel çürüme ve çeteler
(değişkenler verilmiş; araştırma
sorusu değil)
- ☞ Polis suçluluğu etkiler mi?
(daha spesifik olmalı)
- ☞ Yoksulluk çocukları nasıl
etkiliyor? (daha spesifik olmalı)

İyi

- ☞ Ön araştırma
  - Son on yılda Ankara’da çocuk
“suçluluğu” vakaları arttı mı?
- ☞ Tanımlayıcı
  - Çocuk suçluluğuna anne-
babası boşanmış ailelerde
daha mı sık rastlanıyor?
- ☞ Açıklayıcı
  - Boşanmanın yarattığı
duygusal dengesizlik
nedeniyle boşanmış
ebeveynler çocuklarına daha
mı kötü davranıyor?

Örnek: Devlette Çürüme

- ➔ Spesifik olarak neyle ilgileniyorsunuz?
- ➔ Çürüme / bozulma tanımı
- ➔ Devlet tanımı
- ➔ Çürüme denince ne tür davranışlar kastediliyor?
- ➔ Neyi araştırmak istiyorsunuz?
  - Tüm kamu çalışanları?
  - Siviller?
  - Seçimle gelenler?
- ➔ Amacınız nedir?
  - Ne kadar çürüme olduğunu bulmak mı?
  - Niçin çürüme olduğunu öğrenmek mi?

Araştırmanın amaçları

- ➔ Ön araştırma (exploratory): Yeni bir ilgi alanı ya da konuyu araştırmak
  - Yüksek vergi oranlarından memnuniyetsizlik: Ne kadar yaygın? Ne kadar örgütlü? Toplum destekliyor mu?
- ➔ Tanımlama: Durumları ve olayları tanımlamak
  - Araştırmacı gözlem yapıp gözlediklerini tanımlıyor
- ➔ Açıklama: Şeyleri açıklama

Ön araştırma

➔ Amaçları:

- Araştırmacının merakını tatmin etmek ve sorunu daha iyi anlamak
- Daha kapsamlı bir araştırma yapılıp yapılamayacağını test etmek
- Daha sonraki bir araştırmada kullanılacak yöntemler geliştirmek

Örnek: “Kanal”

- ➡ Bazı kişilerin kendilerini “kanal” olarak görmeleri
  - Ses “kanal”ın dışından geliyor
  - Ses ruhani dünyadan geliyor
  - Bu sesi insani terimlerle açıklamak mümkün değil
- ➡ Alan araştırması yaparak, görüşme ve “kanal” oturumlarına katılarak bu sorun araştırılabilir:
  - Kimsiniz? Bunu niye yapıyorsunuz? “Gerçek” misiniz?
  - Yaş, eğitim, cinsiyet vs.
  - Kanal pozisyonları (yürürken, uyurken, vs.) arasındaki farklılıklar

Ön araştırmanın sınırlılıkları

- ➔ Ön araştırmalar araştırma sorularına nadiren tatmin edici yanıtlar sağlar
- ➔ Ama yanıtlar hakkında ipucu sağlar ve kesin yanıtları bulmaya yardımcı olacak araştırma yöntemleri konusunda fikir verir
- ➔ Temsil sorunu

Tanımlama

- ➡ Araştırmacı gözlem yapar ve gözlenenleri yorumlar
- ➡ Nüfus sayımları, kamu oyu ve pazarlama araştırmaları, vs.
- ➡ Sendikaların lehinde ya da aleyhinde oy kullanan politikacılar
- ➡ Niceliksel araştırmalar tanımlamaya yöneliktir

Açıklama

- ☞ Çete terörü – niçin oluyor?
- ☞ Niçin bazı seçmenler AKP'ye bazıları CHP'ye oy veriyor?
- ☞ Neden bazı kentlerde suç oranı daha yüksek?
- ☞ Hangi etmenler bazı insanların ötenazi taraftarı olmalarına yol açıyor?
- ☞ Çoğu araştırmada ön araştırma, tanımlama ve açıklama ögeleri bulunur

Analiz Birimi: Tanım

- ➔ Benzer tüm birimlerin özet tanımlarını oluşturmak ve aralarındaki farkları açıklamak için üzerinde gözlem yapılan şeyler

Analiz Birimleri

- ➔ Bireyler
- ➔ Gruplar
- ➔ Örgütler
- ➔ Nesnelere

Bkz. Babbie p. 98-99

Bireyler

- Toplumunu oluşturan belirli bireylerin (kentli, köylü, öğrenci, öğretmen, sakat, tinerici, vs.) özelliklerini anlamaya yönelik gözlemler
- Suçlular hakkında bilgi edinmek için suçlu bireyler üzerinde araştırma yapılır
- Yaş, cinsiyet, davranış, vs.
- Açıklayıcı araştırmalar “evren”deki toplumsal dinamikleri keşfetmeye çalışır

Gruplar

- ➔ Büyük çetelerle küçükler arasındaki farkları anlamak için toplumsal bir grup olarak çeteler araştırılır
- ➔ Hane halkı gelir araştırması (grup olarak aile)

Örgütler

- ➔ Şirketler, üniversiteler, süpermarketler, vs.
- ➔ Üyelerine bakarak toplumsal grupların özelliklerini keşfetme (tanımlayıcı)
- ➔ Üniversite mezunu aile reislerinin daha az sayıda çocuk sahibi olup olmadıklarını araştırma (açıklayıcı)

Nesneler

- ➔ Toplumsal varlıkların ya da onların davranışlarının ürünleri (kitaplar, şiirler, resimler, arabalar, şakalar, şarkılar, vs.)
- ➔ Her toplumsal nesne benzeri nesneler hakkında bilgi verir (tüm ödünç verilen kitaplar, tüm şarkılar, vs.)
- ➔ Kitap boyutu, ağırlığı, sayfa sayısı, yer numarası, vs.
- ➔ Tüm kitapların oluşturduğu “evren” tanımlayıcı ve açıklayıcı amaçlarla araştırılabilir
- ➔ Sosyal bilimciler her şeyi araştırabilir

Analiz Birimleriyle İlgili İki Önemli Kavram

- ➔ Ekolojik yanılğı
- ➔ İndirgemecilik

Ekolojik yanılığı I

- ➔ Bir seçimde kadın adayları destekleyen seçim bölgeleri hakkında bir araştırmada seçmen yaşı ile kadın adayları destekleme arasında bir ilişki olduğu bulunmuş
- ➔ Gençlerin oy kullandığı seçim bölgelerinde kadın adaylara oy verme eğilimi daha yüksek
- ➔ Bu sonuç doğru olabilir mi? Niçin?
- ➔ Araştırmada analiz birimi nedir?
  - Seçim bölgeleri
- ➔ Kimler hakkında sonuç çıkarıyoruz?
  - Seçmenler

Ekolojik yanılığı II

- ➔ Siyahların daha yoğun yaşadığı kentlerde suç oranı daha yüksek (ama kimlerin daha çok suç işlediğini biliyor muyuz?)
- ➔ Protestan dinine mensup ülkelerde intihar oranları Katolik ülkelerdekinden daha yüksek (ama kimlerin daha çok intihar ettiğini biliyor muyuz?)
- ➔ Bireysel yanılığı: Herhangi bir eğitimi olmadan zengin olmuş birini tanıyor olmak daha yüksek eğitim görmenin daha yüksek gelir düzeyine erişme örüntüsünü inkar etmek için kullanılamaz

İndirgemecilik

- ➔ Belirli ve dar kapsamlı kavramlar kullanarak her şeyi açıklama
- ➔ Sosyologların sadece sosyolojik değişkenlere (değerler, normlar, kurallar), ekonomistlerin sadece ekonomik değişkenlere (arz-talep) bakarak şeyleri açıklamaya çalışmaları
- ➔ Osmanlı İmparatorluğu niçin çöktü?
- ➔ 12 Eylül 1980 askeri harekatının nedenleri nelerdir?
- ➔ İndirgemecilik belirli analiz birimlerinin diğerlerinden daha ilgili olduğunu kabul eder

Araştırmalarda Zaman Boyutu

- ➔ Genişlemesine inceleme
  - Bir olgu hakkında belirli bir zamanda genişlemesine bir örneklem alıp dikkatle analiz etmek
- ➔ Uzunlamasına inceleme
  - Gözlemlerin uzun zaman yayılması

Genişlemesine incelemeler

- ➡ Nüfus sayımları (tanımlayıcı)
- ➡ Önyargı hakkında ulusal bir araştırma (açıklayıcı)
- ➡ Açıklayıcı genişlemesine incelemeler zamanla oluşan nedensel süreçleri anlamayı amaçlar
- ➡ Ama varılan sonuçlar sadece belirli bir zamanda yapılan gözlemlere dayanır

Uzunlamasına incelemeler

- ➔ Alan araştırmaları
- ➔ Eşi alkolik olan kadınların yaşam deneyimleri

Uzunlamasına inceleme türleri

- ➔ Yönelim araştırmaları
  - farklı sayımlarda genel nüfustaki artış hızı yönelimleri
- ➔ Grup (cohort) araştırmaları
  - Spesifik alt gruplarda zamanla meydana gelen gelişmelerin araştırılması (1946'lılar, 83/4'ler, Kıbrıs gazileri, vs.)
  - 1990'da bir grup Kıbrıs gazisi üzerinde bir araştırma yapılır, 2000'de aynı araştırma başka bir grupta yinelenir
- ➔ Panel araştırmaları
  - Her seferinde aynı kişiler üzerinde araştırma yapılır
  - TV izlenirlik oranları
  - Belirli beslenme alışkanlıklarının zamanla yol açtığı hastalıkların incelenmesi

Örnek: Partizanlık

- ➔ Yönelim araştırması: Seçmenlerin oy verdikleri partilerin zaman içindeki değişimi (daha liberal, daha demokrat, vs.)
- ➔ Grup araştırması: 1968 kuşağı seçmenlerin oy verdikleri partilerin değişimi
- ➔ Panel araştırması: Küçük bir örneklem grubundaki kişilerin oy verme davranışlarının zaman içindeki değişimi
- ➔ Sadece panel araştırması tam resmi yansıtabilir; diğerleri net değişiklikleri ortaya çıkarır
- ➔ Panel araştırmalarında zamanla deneklerin durumunda gözlenebilen değişiklikler (ölüm, vs.)

Örnekler

Genişlemesine

1990

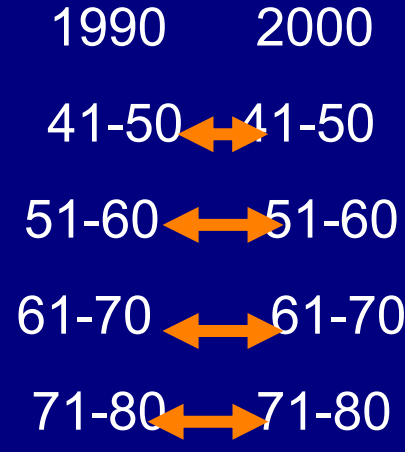

Grup

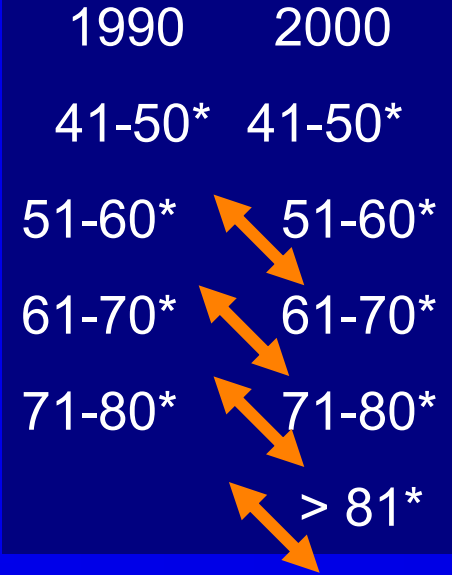
Karşılaştırma

Yönelim

Karşılaştırma

Panel

Aynı örnekleme
karşılaştırma

Bir Araştırma Projesi Nasıl Tasarlanır?

- ➔ Araştırma süreci (Babbie, s. 108)
  - İlgi, Fikir, Kuram
  - Kavramsallaştırma
  - Araştırma yönteminin seçimi (deneyler, tanımlayıcı araştırmalar, alan araştırması, içerik analizi, vs.)
  - İşletimselleştirme
  - Evren ve örneklem
  - Gözlemler
  - Veri işleme
  - Analiz
  - Uygulama

Örnekler

- Niçin bazı öğrenciler YÖK'ü/kürtajı/evlilik öncesi cinsel ilişkiyi vs. destekliyor, bazıları desteklemiyor? (Açıklayıcı)
- Öğrencilerin yüzde kaçı destekliyor ve neden? (Tanımlayıcı ve açıklayıcı)
- Analiz birimi (üniversite öğrencileri)
- Genişlemesine araştırma

Araştırma Önerisi

- ➔ Sorun ya da amaç
- ➔ Literatür değerlendirmesi
- ➔ Araştırma denekleri
- ➔ Ölçme
- ➔ Veri toplama yöntemleri
- ➔ Analiz
- ➔ Takvim
- ➔ Bütçe

Araştırma Önerisi Örnekleri

➔ Dersin web sayfasında var